

2022 הקאמרטה
2023 הישראלית ירושלים
מנהל מוזיקלי: אבנר בירון

Passion for Music

עונה 39 | כלים וקולות

קדושה

הקאמרטה הישראלית ירושלים / מנהל מוזיקלי: אבנר בירון

נגני התזמורת

כינור ראשון	ויולה	חליל	קרן יער	כלי הקשה
נטשה שר*	שולי ווטרמן**	אסתי רופא**	אלון ראובן**	קרן פנימון־זהבי**
מתן דגן*	מרתה סיקורה	אבישי סרוגו°	מיכאל אלטשולר	עודד גייצהאלס°
כרמלה ליימן***	בוריס רימר	אבוב	גל רביב°	יאב ליפשיץ°
פטר בוברובסקי	אדוארד שוביב	מוקי זוהר**	רות ורון°	אלדד שילוח°
פולינה גרושיקובה	צ'רזה זנפניני°	אורי מירז	חצוצרה	פסנתר
רומן יוסופוב	צ'לו	קלרנית	רז ארד°	תומר וסטמן°
סאלקו לקייץ	מרינה כץ**	שירה אליסף**	דן ורון°	נבל
מיכאל פביה	צבי אורליאנסקי**	תומר אורנן°	אבישי בן חור°	גתית בועזסון°
כינור שני	אלכסנדר סילניקוב***	בסון	טורמבון	
גלינה קוריןץ**	אסתר וילדרס	מאוריצי פאז**	אריק וול°	
אדוארד רזניק**	קונטרבס	יולצין קרוס סדין	דניס וול°	
הדס פבריקנט***	דמיטרי רוזנצוויג**		אור רוכמן°	
אומרי צח	קאי ג'ק		טובה	
מיכאל קונצביץ'			דודו בוך°	
קרן שושני				
סמדר שידלובסקי				

חברי העמותה וחברי הוועד המנהל

עו"ד יאיר גרין*, יו"ר | אבנר אזולאי, יעקב אייזנר*, פרופ' רות ארנון*, פרופ' שלמה ביזרמן, ד"ר יורם בלשר*, פרופ' אבי בן בסט, רו"ח תלמה ברבש־קנולר, פרופ' בני גיגר*, ד"ר רויטל הולנדר*, אפרת ימן גרשוני*, אילן דה פריס*, פרופ' משה הדני*, גרשון זוהר, יהודה זיסאפל, רות חשין*, משה מיכלס*, פרופ' מנחם פיש, ד"ר שמואל קבילי*, רו"ח רענן קופי*, פרופ' אורי קרשון, ד"ר לאה שמיר־שנאן, ברוך שלו, דב שפיר *חברי הוועד המנהל

צוות הניהול

מנהל כללי יורם יונגרמן **מנהל אדמיניסטרטיבי** מיכאל קונצביץ' **מפיקה** שרה טיילור דוד **רכז תוכני מוזיקה** ד"ר רון מרחבי **מנהלת שיווק ופרסום** נדיה רז **חכם קרקוצקין מנהלת מכירות** דגן פדר **מנהל משרד** אלון שניר **מנהלי במה** אורי נחום, ואלרי אקסינוב **טכנאי הקלטות** איתן שמאי **הנהלת חשבונות** שרית יצחקי **עוזף משפטי** עו"ד עמי פולמן

מחלקת מנויים: *3926 / 1-700-55-2000 / בימים א'-ה' 17:00-09:00

משרד התזמורת: רח' המלך דוד 26, ירושלים / טל: 02-5020503 / פקס: 02-5020504
 כתובתנו באינטרנט: www.jcamerata.com / אימייל: info@jcamerata.com

נתיבת התוכיניה: בני הנדל **עיצוב גרפי:** חגית מימון
צילום: דריו אקוסטה, מיכאל פביה, רומן מאליס, אנדז'אי שוויטליק, גיא יחיאלי, אדם גולק, לנקה האטאסובה

קדושה

אבנר בירון מנצח

גאריק אולסון פסנתר (ארה"ב)

איונה הוסה סופרן (פולין)

שי אברמסון טנור, חזן

סלבומיר הולנד קריין (פולין)

גברים מן המקהלה הפילהרמונית של קרקוב (פולין)

לואיג'י כרוביני (1842-1760)

"דיאס ארה" ו"אניוס דאי" מן הרקוויאם מס' 2

ברה מינור למקהלת גברים ולתזמורת

קז'ישטוף פנדרצקי (2020-1933)

"קדיש" לסופרן, לחזן, לקריין, למקהלת גברים ולתזמורת

(בכורה בישראל)

הפסקה

קרול שימנובסקי (1937-1882)

B46 (מילות שיר) חמישה שירים מאת יוליאן טובים, אופ' 1

(בכורה בישראל)

רוברט שומאן (1856-1810)

קונצ'רטו לפסנתר ולתזמורת בלה מינור, אופ' 54

אלגרו אפטואזו

אינטרמצו: אנדנטינו גרציזו

אלגרו ויואצ'ה

בית האופרה, המשכן לאמנויות הבמה, תל אביב

מוצ"ש, 5.11.22 בשעה 20:00

הקונצרט במסגרת פסטיבל "גשרים מוזיקליים" ישראל-פולין ובשיתוף אגודת בטהובן (פולין)

Co-financed by the Ministry of Culture and National Heritage

ROBYG

INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO

אבנר בירון / מנהל מוזיקלי ומנצח

מעוף וחדשנות מאפיינים את אבנר בירון, המייסד, המנהל המוזיקלי והמנצח הקבוע של הקאמרה הישראלית ירושלים. בעבודה שיטתית ויצירתית הקנה לתזמורת יוקרה בארץ ובעולם, והופעותיה תחת שרביטו זוכות לשבחי הביקורת, לאמון המנויים הוותיקים ולהערכתם של מצטרפים חדשים.

זוהי העונה ה-39 של הקאמרה. מלבד הופעותיה בארץ, הופיעה באולמות מרכזיים בפריס, באמסטרדם, בברלין, בלוצרן, בבאזל, בז'נבה, במדריד, בניו יורק, בווינינגטון, בלוס אנג'לס, בשיקגו, באלסקה, בבייג'ין, בשנחאי, בטביליסי, בירואן, בסידני, במלבורן, בבנגקוק ובוורשה.

מובן כי עמוד התווך של רפרטואר הקאמרה הישראלית בנוי מנכסי צאן הברזל של המוזיקה הקלאסית לדורותיה ולסגנונותיה. עם זה, בעת תכנוני הרפרטואר השנתיים, אבנר בירון בוחר לשלב לצד יצירות אהובות של יוצרים בעלי שם גם יצירות מסקרנות מן המוזיקה העולמית שאין מרבית להשמיע באולמי הקונצרטים ולהזמין בעבור התזמורת יצירות חדשות ממלחינים ישראלים.

את הקריירה המוזיקלית שלו החל אבנר בירון כחלילן בתזמורת הפילהרמונית הישראלית ובתזמורת הקאמרית הישראלית לפני כן למד ביולוגיה באוניברסיטה העברית והשתלם בניצוח באקדמיה למוזיקה בווינה ובמוצרטאום של זלצבורג. גישתו למוזיקה ולאינטרפרטציה מושפעת מהשכלתו הרחבה במוזיקה ובמדע. כחלילן הירבה להופיע בהרכבים קאמריים וברסיטלים, וניהל כיתות אמן רבות משתתפים בארץ ובעולם. כמחנך העמיד דורות של חלילנים ושל מורים לחליל. הוא הקים בזמנו את "אנסמבל סולני הגליל", הרכב וירטואוזי שזכה להצלחה בינלאומית בזמן קצר.

אבנר בירון ניצח על התזמורת הפילהרמונית הישראלית, התזמורת הסימפונית ירושלים, התזמורת הסימפונית חיפה והסימפונית באר שבע, והוא מוזמן לנצח על תזמורות ברחבי העולם. כמו כן היה המנהל המוזיקלי של פסטיבלים, ביניהם "חגיגות המוזיקה באבו גוש" ו"ימי מוזיקה וטבע בגליל".

ב-1994 החל בירון לכהן כראש האקדמיה למוסיקה ולמחול בירושלים. בשלוש הקדנציות של כהונתו הצעיד את האקדמיה להישגים מרשימים: הוא יזם את פתיחתה של מחלקה למוזיקה מזרחית, הקים את התזמורת הקאמרית של האקדמיה ויסד את הפקולטה למוסיקה רבת-חומית. בירון נבחר לכהן כחבר הוועדה המתמדת של ארגון האקדמיות הגבוהות למוזיקה באירופה (AEC).

בשנת 2005 זכה בכרס שרת החינוך על מצוינות ותרומה אמנותית רבת-שנים בתחום המוזיקה בארץ, ובשנת 2013 העניק לו משרד התרבות והספורט פרס ע"ש אריק איינשטיין ליוצרים שתרמו להתפתחות התרבות הישראלית לדורותיה.

גאריק אולסון / פסנתר

25 באוקטובר 1970 הוא היום שבו דרך כוכבו של הפסנתרן האמריקני גאריק אולסון כנגן מחונן וכפרשן מדויק. ביום זה הוכרז בוורשה כזוכה בפרס הראשון של תחרות שופן הבין-לאומית לפסנתר*.

אולסון, מתלמידי של קלאודיו אָרָאו, נחשב למבצע שופן מובהק, אך קנה לו שם גם בזכות ביצועיו המופתיים של יצירות מוצרט, בטהובן, שוברט, ליסט ואחרים. ברפרטואר שלו יותר מ-80 קונצ'רטי, מהידן ועד למלחינים בני זמננו. רבים מאלה הקדישו לו את הקונצ'רטי שיצרו.

בעונת 2018/19 השיק אולסון פרויקט שאפתני: נגינת מכלול היצירות לפסנתר סולו של יוהאנס ברהמס. הוא ביצע את המחזור בלונדון, במונטריאול, בניו יורק, בסן פרנסיסקו, בלוס אנג'לס ובעוד כמה ערים אמריקניות, וב-2020 בטנגלווד,

מסצ'וסטס. בשנים האחרונות הופיע אולסון כסולן עם תזמורת בסאול, בהלסינקי, בזגר, בטאלין, במנצ'סטר ובלונדון. ב-2020 פקד שבע מערי אוסטרליה.

גאריק אולסון מרבה לבצע גם מוזיקה קאמרית. הוא ניגן עם רביעיות קליבלנד, אמרסון, טוקיו וטאקֶ', ובאחרונה קיים סיבוב הופעות באירופה עם BSO - הנגנים הקאמריים של בוסטון. הוא היה ממיסדי שלישיית FOG בסן פרנסיסקו, שבה ניגן לצד הכנרת ג'ורג'ה פֶּלִיזֶניס והצ'לן מייקל גֶרְבֶּנִיה. כפסנתרן בדואו קאמרי הופיע עם הכנרת הילרי האן, זמרות הסופרן מגדה אוליברו וג'סי נורמן והקונטרטה אלט אָנָה פּוֹדֶלֶש.

*זו הייתה זכייתו היחידה של פסנתרן אמריקני בפרס הראשון בתחרות זו. בפרס השני זכתה אז היפנית מיצוקו אוצ'ידה.

איוונה הוסה / סופרן

סגולותיה של זמרת הסופרן הפולנייה, איוונה הוסה זיכוה בשבחי המבקרים, בהערכת הקהל ובפרסים רבי-יוקרה. משסיימה בהצטיינות את לימודיה במחלקה לשירה ולמשחק באקדמיה למוזיקה ע"ש פֶּדְרֶבְסְקִי בפוזנן, זכתה במדליית הזהב בתחרות "גרנד פרי" ע"ש מריה קאלאס באתונה ובתחרות העולמית "אורפיאו" בהנובר המיועדת לזוכי תחרויות בין-לאומיות. ב-2005 זכתה בפרס אמי בעבור חלקה בסרט הדוקומנטרי **שואה - סרט הנצחה מוזיקלי מאושוויץ** בהפקת ה-BBC.

תפקידה האופראי הראשון היה וילטה בלה **טרוויאטה** של ורדי בתיאטר וֶילְקִי בפוזנן, ובאותה שנה הייתה לסולנית בבית אופרה זה. היא גילמה תפקידים גם בבית האופרה הפולני הלאומי בוורשה (הקרוי אף הוא "תיאטר וֶילְקִי") והיא שרה גם בבתי אופרה אחרים בארצה ובעולם. ברפרטואר שלה יצירות למן הבארוק ועד למוזיקה עכשווית, תפקידי אופרה ואופרטה, שירים וקטעי סולו באורטוריות ובקנטטות.

הוסה הייתה הסולנית בהופעות בכורה של יצירות מאת מלחינים פולנים בני זמננו והשתתפה בהקלטת תקליטורים, ובהם **ליטניה לבתולה מרים** מאת שימנובסקי ו**סטאבט מאטר** שלו. שתי היצירות הבקיעו דרכן למועמדות פרס גראמי ב-2009. גם תקליטור ובו **תפילות שחרית** של פנדרצקי בהשתתפותה (2010) היה מועמד לגראמי.

ב-2018 יצאו תקליטורי אודיו ווידאו שבהם ביצעה מיצירות פנדרצקי. איוונה הוסה מרבה לעסוק בפעילויות חברה ורווחה, חינוך ותרבות. בעבור פעילותה זו זיכתה אותה ממשלת פולין ב"צלב הכסף למצטיינים".

סלומיר הולנד / קריין

משנת 1984, עת השלים השחקן סלומיר הולנד את לימודיו בשלוחת וֶרְצֶלְב של אקדמיית אמנויות הדרמה של קרקוב, השתתף בעשרות סדרות טלוויזיה וסרטי קולנוע. על מסך הכסף עבד עם הבמאים הפולנים אנדז'יי וייֶדָה, קז'ישטוף זָנְסִי ואגניישקה הולנד. כמו כן שיחק בסרטו של סטיבן ספילברג **רשימת שינדלר**. על הבמה גילם תפקידים רבים, ובהם חֶלְסֶטְקוֹב בֶּרְבִּיזוֹר של גוגול, אורח באירוע של **ערב סתיו** מאת דירנמט, פיניון בארוחת ערב של **שוטים** של פרנסיס וֶפֶר, פְּלוֹז במאחורי **הקלעים** (Noises Off) של מייקל פֶרִיין, ועוד.

הולנד השתתף במופעים רבים המבוססים על טקסטים שכתבו יהודים פולנים. ב-2018 יצר מחזה המבוסס על שירו של המשורר היידי הדגול אברהם סוצקבר "אל פולין", שבו המשורר נפרד ממולדתו, אוצרותיה, נופיה, תרבותה, ספרותה ולשונה. עם יאָק בורשטינוֹבִיץ' ומיקאו גורצ'ינסקי העלה שתי מונודרמות זכות פרסים: **אין חדש תחת השמש** - מופע ובו שירי משוררים יהודים פולנים בין שתי מלחמות העולם, ו**יוסל רקובר משוחח עם אלוהים** על פי זיכרונותיו של אחד ממורדי גטו ורשה.

שי אברמסון / טנור, חזן

שי אברמסון, החזן הצבאי הראשי, מרבה להופיע בטקסים ובאירועים ממלכתיים בישראל ומחוצה לה. במסלולו המוזיקלי הוא ממשיך את דרכו של אביו, רוני, שהיה לאורך שנים סולן בבית הכנסת הגדול בירושלים ומנכ"ל התזמורת הקאמרית הישראלית. שי שר בנערותו במקהלת בית הכנסת הגדול, ובד בבד עם השלמת לימודיו בשיבת "בני עקיבא" בכפר הרוא"ה, העמיק את השכלתו המוזיקלית אצל החזנים נפתלי הרשטיק, אלי יפה ומשה שטרן.

את שירותו הצבאי החל אברמסון בעתודה האקדמית. מתפקידו כראש מדור אמל"ח תקשוב באגף הטכנולוגיה והלוגיסטיקה "נשלך" ב-2008 לתפקיד החזן הצבאי הראשי וקודם לדרגת סגן אלוף.

בין יצירות החזנות אברמסון מרבה לשלב שירים עבריים, וברפרטואר מגוון הוא מופיע עם תזמורת צה"ל, התזמורת הפילהרמונית הישראלית, התזמורת הסימפונית ירושלים, התזמורת הקאמרית הישראלית, התזמורת הקאמרית של חיל החינוך והנוער, תזמורת משטרת ישראל, מקהלת הרבנות הצבאית והרכבים אחרים בצה"ל.

ועד למזיקה עכשווית. מיום הקמתה ליוותה המקהלה תזמורות רבות יוקרה, השתתפה באין ספור קונצרטים, סיורים ופסטיבלים במולדתה, ברחבי אירופה, במזרח התיכון, בקנדה ובארצות הברית, ורבים רואים בה שגירת תרבות של פולין בעולם. בין האירועים הבין-לאומיים החשובים שהשתתפה בהם: יום השנה העשירי לכהונת האפיפיור יוחנן פאולוס השני ב-1988, מיסת הכרזתו כקדוש ב-2014, קונצרט בברלין לרגל איחוד גרמניה ב-1995, ובאותה שנה - קונצרט לציון 50 שנה לשחרור מחנה ההשמדה אושוויץ-בירקנאו.

היצירות המקהלתיות שבקונצרט שלנו דורשות מקהלת גברים, ועל כן הגיעו אלינו רק הטנורים והבסיסים של המקהלה, ובהם מתיאוש פֶרְנֶדוֹוִטָה, מנכ"ל התזמורת, בעל תואר ראשון בהיסטוריה ותואר שני בניהול תרבות באוניברסיטה היגלונית בקרקוב. מר פרנדוטה היה טנור במקהלה הפילהרמונית בשנים 2008-2019, וישיר עמה גם הפעם. לצידו פיוטר פינקו, מנצח המקהלה.

גברים מן המקהלה הפילהרמונית של קרקוב

התזמורת הפילהרמונית של קרקוב, המוקרת גם כתזמורת הסימפונית ע"ש קרול שימנובסקי, היא התזמורת הוותיקה והפעילה בפולין. שורשיה במאה השמונה עשרה, אך במתכונתה המודרנית הוקמה ב-1945, כתזמורת סימפונית ראשונה בפולין שאחרי המלחמה. ב-1962 נקראה על שם המלחין הפולני הדגול קרול שימנובסקי, שאת יצירותיו היא מבצעת תדיר, לצד יצירות רבות מאת קז'ימז' פנדורצקי, שניהן כמנהל האמנותי שלה בשלהי שנות השמונים וכמנהל של כבוד עד למותו. בתזמורת קרוב למאה נגנים בשש עשרה קבוצות, ומספר הכנרים הראשיים - חמישה.

לצד הפילהרמונית של קרקוב הוקמה ב-1945 המקהלה, המונה כיום כ-85 זמרות וזמרים מקצועיים. ב-1951 העפילה המקהלה למקום הראשון בפסטיבל הראשון למזיקה פולנית בוורשה, ומאז היא זוכה בהערכה רבה, בהציגה רפרטואר עשיר המשתרע למן המאה השבע עשרה

Tenor: Sławomir Biedroń, Sławomir Biernat, Bartłomiej Chorąży, Lesław Chorąży, Józef Dwojak, Paweł Fundament, Tomasz Gulinski, Jarosław Hemzaczek, Marek Kaczmarczyk, Maciej Kozłowski, **Piotr Piwko** (Concertmaster of Choir), **Mateusz Prendota** (CEO of Orchestra), Tomasz Świerczek, Edward Walecki, Arkadiusz Wroński
Bass: Piotr Brajner, Paweł Dachowski, Maciej Drużkowski, Stanisław Drużkowski, Jerzy Łysiński, Paweł Kowal, Janusz Monasterski, Bartłomiej Pollak, Marek Póltorak, Paweł Szarpak, Wojciech Tabiś, Marcin Wróbel, Patryk Wyborski

סולנים
בסערה

רומנטי זה קלאסי

נעם צור מנצח
תום בורו פסנתר
מיכאל שחם כינור

מנדלסון / הפתיחה "ההברידיים" ("מערת פינגל")
מוצרט / קונצ'רטו לפסנתר מס' 23 בלה מז'ור, ק' 488
ויינאבסקי / קונצ'רטו לכינור מס' 2 ברה מינור
היידן / סימפוניה מס' 80 ברה מינור

אולם ימק"א, ירושלים
יום ה', 15.12.22 בשעה 20:00
מוזיאון תל אביב לאמנות
מוצ"ש, 17.12.22 בשעה 20:00

כלים
וקולות

הכינור הכחול

אוליבר וָדֵר מנצח (גרמניה)
פאבל שְפוֹרְקֵל כינור (צ'כיה)

אנדרה היידו / דיברטימנטו לכלי קשת
מנדלסון / קונצ'רטו לכינור ולתזמורת במי מינור
דבוז'אק / רומנסה לכינור ולתזמורת
סְרִיסְאָנס / סימפוניה מס' 2 בלה מינור

תיאטרון ירושלים, אולם הנרי קראון

יום ג', 29.11.22 בשעה 20:00

אלמא מרכז אמנויות, זכרון יעקב

יום ד', 30.11.22 בשעה 20:00

מוזיאון תל אביב לאמנות

יום ו', 2.12.22 בשעה 13:00

מוצ"ש, 3.12.22 בשעה 20:00

מכון ויצמן למדע ברחובות, אודיטוריום מיכאל סלע

יום א', 4.12.22 בשעה 20:00

לואיג'י כרוביני

"דיאָס אַרָה" ו"אַניוס דאָי" מן הרקוויאם מס' 2

כ-22 דקות

ברה מינור למקהלת גברים ולתזמורת

רקוויאם, היה נוטל לו את הרקוויאם של כרוביני כמופת. ואכן, בהלווייתו של בטהובן, במארס 1827, בחרו המארגנים להשמיע את הרקוויאם של כרוביני בידו מינור, הראשון בין השניים.

נסיבות הלחנתו היו טעונות אמוציות: את הרקוויאם הזמינה ממשלת צרפת - מלוכנית שוב - לציון 24 שנים לעריפת ראשו של לואי ה-16. ב-21 בינואר 1817 חל יום זה, והרקוויאם המם את כל שומעיו. בהפנתו עורף לסוגה האופראית, בחר כרוביני שלא לשלב סולנים, אלא לשים את הטקסט הלטיני בכי מקהלה מעורבת. את התרשמותו של בטהובן כבר הזכרנו, ולמעשה העמידה המאה ה-19 את הרקוויאם של כרוביני בשורה אחת עם זה של מוצרט. בחלוף 20 שנה, קם בפריס ארכיבישוף שלא רצה קולות נשיים. הוא תבע מכרוביני להתקין רקוויאם גברי. וכך נוצר ב-1836 רקוויאם מס' 2, ברה מינור, שמתוכו נשמיע היום את פרק ג', "דיאָס אַרָה" ופרק ז' והאחרון, "אניוס דאָי".

ב"דיאס אירה" זעם וחרון לצד בכי ויגון. פסקאות פורטיסימו הומופוניות, פוגאליות, נמרצות וזרועות תרועות מתחלפות בפסקאות פוליפוניות נוגות ורכות. הקריאה *Salva me* (הצילני) פותחת בזעקת ספורצנדו ותמה בדממת פיאנו. בדרך אל ה-*Lacrymosa* יש בכי של רוב כלי הקשת. וב"אניוס דאָי" צלילי אותם כלי קשת מרקיעים מעלה - בהמשך גם עם הנשפנים - ומן המרומים שירת המקהלה משתפלת מטה בתארה את שֵׁה האלוהים הנאנק תחת עול עוונות העולם. "תָּן לָהֶם מְרֻגָע" היא שירה פוגאליית אִקְפְּלֵה, ו"אֹר הַתְּמִיד" מציף הכול צזרקור ענק; הטנורים זורים את האור מעלה והבסים ממלאים בו מעמקי תחתית. חליל סולו וצמדי אבובים, קלרינטים ובסונים מסיימים בתקוות־מה.

*עם בונפרטה וממשלו היו לו יחסים מורכבים.

הנה עוד ילד פלא: לואיג'י כרוביני, מלחין איטלקי קלאסי עד רומנטי, בן זמנו של בטהובן. אביו, מנהלה של תזמורת התיאטרון של פירנצה ונגן קרן וצ'מבלו, הבחין מיד בכישרונו המוזיקלי הנדיר של ילדו העשירי. בגיל 13 כבר חיבר לואיג'י מיסה, ואחרי שמיצה את החינוך שיכלו להציע לו אביו ועירו, הצפין לבלוניה ולמילאנו. בהגיעו לגיל 25 הרחיק עד ללונדון, שם העלה בתיאטרון המלכותי שלוש אופרות. באותה השנה - 1785 - נָטְלוּ חבר לפריס והציגו לפני החברה הגבוהה, כולל מרי אנטואנט. את שארית חייו העביר לואיג'י (מ-1790: לואי) בבירת צרפת. בה הגיעה למשרות פרופסור ומנהל הקונסרבטואר, לחברות באקדמיית האמנויות היפות ולשני תארי הלגיון הצרפתי. אך עוד לפני זה חיבר שני תריסרי אופרות, וביסס בזה עוד את מעמדה של פריס כבירת האופרה, בהמשך למפעלו של ויליבלד גלוק הגרמני.

בהקיץ הקץ על המונרכיה הצרפתית* וכשתש כוחו כיוצר אופרות, שב כרוביני אל הליתורגיקה: הוא חיבר מיסות, קנטטות, מוטטים ושני נוסחי רקוויאם. את המאוחר שבהם, שממעיתים לבצע, נשמע היום.

נכון אמרנו שכרוביני בן זמנו של בטהובן, אך יש לזכור שנולד עשור לפני הגאון מבון ומת עשור וחצי אחריו. בשמונים ושתיים שנותיו זכה כרוביני להערכה רבה מצד עמיתיו: קרל מריה פון ובר, מאבות האופרה הגרמנית, העריצו ממש, גם פאפא היידן כִּיבָּדוּ, וכך צעירים כברליוז, מנדלסון, וגנר ושומאן. בטהובן, איש קמצן בשבחים, כינהו "הגדול שבינינו", יצר את האופרה "פידליו" בהשראתו והכריז כי אילו חיבר

סקוונציה (מחזור) - יום הזעם

אותו יום, יום כלו זעם,
יחזיר את היקום אלי אפרי,
כעדות דוד והסבילה (הנביאה).

כמה חיל ורעדה יאחזו בכל
בהופיע הדין
לערך מבחן מחמיר.

צליל פלאים יבקיע השופר
על פני ממלכת ההקברים,
את כלם יזעיק אל לפני כס המשפט.
המום המת, מלא הטבע,
עת יקומו הברואים כלם
לעמד לדין מול השופט.

פנקס יובא, מלא ברשומות,
ובו הכל שומר.
על כיו יוצא משפט על העולם.

עת ישב אז השופט לדין,
נסתרו יצאו לאור,
ומאום לא יצל מענש.

ואני, אמלל, מה אז אמר?
מי יהיה לי מליץ ישר,
אם רופך גם בטחוני של הצדיק?

מלך רב־הדר מטיל אמה,
שבטובו מושיע את הנועדים לגאלה:
הצילה אותי, מקור כל חסדי!

זכר־נא, ישו הננון,
שבגללי עשית דרך (לארט).
ביום ההוא אל תשמידיני!

בבקשך אותי נתקפת עיפוח,
למען גאלתי נשאת את הצלב.
בל יהי לשוא יגע כה מרבה!

דין־אמת שאינו חוסך שבטו:
חן לנו מחילה,
טרם בוא יום החשבון.

SEQUENTIA - DIES IRAE

Dies irae, dies illa,
Solvat saeculum in favilla,
Teste David cum Sibylla.

Quantus tremor est futurus,
Quando iudex est venturus,
Cuncta stricte discussurus.

Tuba mirum spargens sonum
Per sepulchra regionum,
Coget omnes ante thronum.
Mors stupebit et natura,
Cum resurget creatura,
Judicanti responsura.

Liber scriptus proferetur,
In quo totum continetur,
Unde mundus judicetur.

Judex ergo cum sedebit,
Quidquid latet apparebit,
Nil inultum remanebit.

Quid sum miser tunc dicturus?
Quem patronum rogaturus,
Cum vix justus sit securus?

Rex tremendae majestatis,
Qui salvandos salvas gratis,
Salva me, fons pietatis.

Recordare, Jesu pie,
Quod sum causa tuae viae,
Ne me perdas illa die.

Quaerens me sedisti lassus;
Redemisti crucem passus;
Tantus labor non sit cassus.

Iuste iudex ultionis,
Donum fac remissionis
Ante diem rationis.

נֶאֱנַח אֲנִי אֲנַחַת חוֹטֵא.
עַל אֲשַׁמְתִּי כְּסוּ פָּנַי בְּאֲדָם.
חוֹסֵה, אֱלֹהִי, עַל הַכּוֹרֵעַ בְּתַחֲנָנָה.

אֲשֶׁר מַחֲלַת לְמַרִּים
וְלִקְוֹלוֹ שֶׁל הַלְּסֻטִים הִטִּיתָ אֹזֶן,
גַּם לִי תִקְוֵה הָעֵנֶקֶת.

תַּחֲנֻנֵי לֹא רְאוּיִים (לְהַעֲנוֹת),
אֲךָ אַתָּה, הַטּוֹב, הָרַאֲנִי חֶסֶדְךָ,
לְבַל אֲבַעַר בְּאֵשׁ עַד נֶצַח.

בֵּין הַכֹּבָשִׁים הַקְּצָה לִי מְקוֹמִי,
מִן הַתִּישִׁים הַפְּרִידֵה־נָא אוֹתִי
וְהַעֲמִידֵנִי לִימִינְךָ.

עַתָּה קֶץ יָבוֹא לְמַהֲלָיִם,
בְּהַמְסָרְם לְלֵהָבוֹת הַמֵּאֲכִלוֹת,
אֲצִי מְנַה אוֹתִי עִם הַבְּרוּכִים.
מִתַּחֲנָן אֲנִי שֶׁפֶל־רוּחַ וְעֵנִי,
מֵרֵב הַחֲרֻטָּה הָיָה לִבִּי כְּאֶפֶר.
הִיטִיבֵה־נָא עִמִּי בְּבוֹא קֶצֶי.

רַב־דַּמְעוֹת הַיּוֹם הַהוּא,
בּוֹ מִן הָאֶפֶר יִקּוּם
הָאָדָם לַעֲמֹד לְדִין עַל אֲשַׁמְתּוֹ.

עַל כֵּן חוֹסֵה עֲלֵי, אֱלֹהִי,
יִשׁוּ הַחֲנֻן, הָאֲדוֹן,
תֵּן לָהֶם מְנוּחָה. אָמֵן.

אֲנִיּוֹס דָּאִי (שֵׁה הָאֱלֹהִים)
שֵׁה הָאֵל, הַנּוֹשֵׂא אֶת עוֹנוֹת הָעוֹלָם,
תֵּן לָהֶם מְרוּגוּעַ.

שֵׁה הָאֵל, הַנּוֹשֵׂא אֶת עוֹנוֹת הָעוֹלָם,
תֵּן לָהֶם מְנוּחַת נֶצַח.

אוֹר תָּמִיד יֵאִיר לָהֶם, אֲדוֹן,
עִם קְדוֹשֵׁיךָ לְעוֹלָמִים, כִּי חֲנֻן אַתָּה.

מְנוּחַת עוֹלָם תֵּן לָהֶם, אֲדוֹן,
וְאוֹר־תָּמִיד יֵאִיר לָהֶם.

Ingemisco tanquam reus:
Culpa rubet vultus meus:
Supplicanti parce, Deus.

Qui Mariam absolvisti,
Et latronem exaudisti,
Mihi quoque spem dedisti.

Preces meae non sunt dignae,
Sed tu, bonus, fac benigne,
Ne perenni cremer igne.

Inter oves locum praesta,
Et ab hoedis me sequestra,
Statuens in parte dextra.

Confutatis maledictis
Flammis acribus addictis,
Voca me cum benedictis.
Oro supplex et acclinis,
Cor contritum quasi cinis,
Gere curam mei finis!

Lacrymosa dies illa,
Qua resurget ex favilla
Judicandus homo reus.

Huic ergo parce, Deus,
Pie Jesu Domine,
Dona eis requiem! Amen!

Agnus Dei
Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
Dona eis requiem.

Agnus Dei, qui tollis peccata mundi,
Dona eis requiem sempiternam.

Lux aeterna luceat eis, Domine,
Cum sanctis tuis in aeternum, quia pius es.

Requiem aeternam dona eis, Domine,
Et lux perpetua luceat eis.

נשוב אל כותרת העיתון הניו יורקי. כותב המאמר - חוקר מוזיקה יהודית - מסביר שפנדרצקי ספג בילדותו השפעה יהודית מסיבית. בעירו דְּמְבִיץָה חייתה לפני המלחמה אוכלוסייה חסידית גדולה, ובאמצעותה נחשף המלחין ללשון יידיש, לשירת חזנים ולניגוני כליזמרים. לימים אמר בראיון: "מוזר, אחרי שנים כה רבות, המוזיקה [הזאת] חוזרת אליי. בשתיים מיצירותיי מופיעה מוזיקת הכליזמר ככונת מכוון: **בסקסטט ובקונצ'רטו גרוסו**".

כבר בפתח **פרק א'** של "קדיש" מופיע מוטיב יהודי כמו־כליזמרי קצרצר ומסולסל. הבסון משמיע אותו על רקע צעידה מאיימת של טוטי, ואחר כך חוזרים עליו עוד כלים. המוזיקה הזאת מושמעת כליווי לזמרת הסופרן, השרה טקסט מכמיר לב של הנער אברהם צירטין, תושב הגטו, הכותב שירה בהליכה אל מותו.

פרק ב' עשוי דיקלום. על רקע קריאות ביניים של התזמורת והמקהלה, קריין קורא טקסט מן הספר הקרוי בפולנית "קינות ירמיהו", ואנו מכירים אותו פשוט כמגילת "איכה".

לקראת **פרק ג'**, המוטיב המוזיקלי היהודי שב, ארוך, סיפורי ואלגי מבתחילה, מפי קלרינט, כלי כליזמרי מובהק. אלא שאז, עולה שירת אי־קפלה כמו ימי־ביניימית נוצרית, שעל כפיה מביעים הטנורים והבסים את "תפילת עזריה", הלקוחה מתוספת חיצונית לספר דניאל המקראי**. ואחרי הצלילים הנוצריים, בא סיום יהודי לעילא ולעילא. החזן משמיע את **קדיש יתום**, בארמית, והמקהלה, כקהל כל בית כנסת, בכל אתר ואתר, עונה "ברוך הוא" ו"אמן".

*ההגשה נעשתה בעילום שם, דבר שאפשר את הזכייה המשולשת.
**התפילה מופיעה בתרגום השבעים ליוונית, אך לא בספר דניאל שבקאנון המקראי. להלן מובא תרגום עברי ורשאי משלהי המאה ה-19.

אחרי מות פנדרצקי, ב-2020, הדפיס The Forward, השבועון היהודי הניו יורקי, יורשו של היומון היידי המיתולוגי "דער פֶּאַרווערטס", כותרת בזו הלשון: "קדיש לקדישטוף פנדרצקי - מלחין נוצרי בעל נפש יהודית". עוד נשוב אל הכותרת הזאת בהקשר ל"קדיש" שיצר פנדרצקי ושאותו נשמיע היום.

קְדִישְׁטוֹף אָאוּגֵנִיש פֶּנְדֶּרְצְקִי, הנחשב לגדול מלחיני פולין אחרי שופן, חיבר ארבע אופרות, שמונה סימפוניות, קונצ'רטי ויצירות קאמריות ומקהלתיות. כמה מיצירותיו זכו לשמש פסקולים לסרטי קיובריק, סקורסזה ולינץ'.

פנדרצקי למד קומפוזיציה באקדמיית קרקוב, וזמן קצר לאחר תום לימודיו מונה שם לפרופסור. לימים לימד גם בבית הספר הגבוה למוזיקה באֶסֶן ובאוניברסיטת ייל. בהכרה ראשונה כמלחין זכה ב-1959, בקוטפו את שלושת הפרסים בתחרות למלחינים צעירים בוורשה*. אחד הפרסים היה בעבור "שירים לסופרן, לקריין ולעשרה כלים, על פי על טקסטים של סופוקלס, ישעיהו, ירמיהו ועומר ח'יאם".

גם פריצות דרך בין־לאומיות לא איחרו לבוא, ורבות מהן נוצרו עקב אָבֶל או עוול. ב-1960 הלחין פנדרצקי **קינה לזכר הרוגי הירושימה** ל-52 כלי קשת, ובשלהי 2001 הנציח בקונצ'רטו לפסנתר, **התחייה** שמו, את נרצחי 11 בספטמבר. את **קדיש** הלחין ב-2009 בהזמנת עיריית לודז', כדי לציין מלאת 65 שנה לחיסולו של גטו לודז', הגטו האחרון, והֶרְג אחרוני שורדיו.

Krzysztof Penderecki | Kaddish (2009)

Krzysztof Penderecki wrote this work on the occasion of the 65th anniversary of the liquidation of the Łódź Ghetto, commemorated in 2009, and premiered in the same year. In the piece, the composer used fragments of poetry by a young poet from the Łódź Ghetto, who died in Auschwitz-Birkenau. The songs also include a text from Jeremiah's Lamentation and the Hebrew Kaddish.

המוות הילך מקבר לקבר

הטקסט: אברהם ציטרין (1944-1926)

סופרן

טמפו די מרצ'ה פונברה (מפעם של מארש אבל)

הַמּוֹת הֵלֵךְ מִקֶּבֶר לְקֶבֶר,
בְּלִילָה נִשְׁבוּ רִחוּת אֲפִלָּה.
הָעֵלִים רָשְׁרוּ, לְחֹשֶׁשׁוֹ, דּוֹמֵם צֶעֶד הַמֶּהֱלֵךְ.
דְּמָמָה אֲפִכָּה אֶת אֲדַמַּת בֵּית הַקְּבָרוֹת,
שְׁתִּיָּה הַמָּאוֹת חֲרָשְׁתָּ, בְּלֹא תַחֲתִית.
הָעֵצִים מְטִילִים עַל הַקְּבָרִים צִלָּיִם,
הָרוּחַ מְשַׁחֵק בְּעֵלִים.

אנדנטה (מפעם אטי, כמהלך)

צִלָּין עֲצוּב אֵינִי, הַסּוֹבֵב בְּעוֹלָם,
וּמְצִיף אֶת בֵּית הַקְּבָרוֹת בְּדַמְעוֹת מְרוֹת...
צִלָּין עֲצוּב אֵינִי, הַחֵג בְּבֵית הָעוֹלָם.
הַשֶּׁמֶשׁ צוֹבֵעַ אֶת הַקְּבָרִים בְּאֲדָם,
וְאֵינִי עִמּוֹ מִהֵלֵךְ
וּמִקְשֵׁט כָּל קֶבֶר בְּזָר טָרִי. לֵךְ מִפְּהֵ!
אֵל תְּאַשְׁמִינִי, מוֹת! אֵינִי רוֹצֵה לְחַיּוֹת!
גּוֹפִי מֵת, אֲךֵן נִפְשִׁי בּוֹעֵרֵת.
אֵינִי רוֹצֵה, אֵינִי רוֹצֵה לְמוֹת צֶעִיר כָּל כָּהֵן!
אֵינִי רוֹצֵה לְחַיּוֹת, אֲף־כִּי כִנְפֵי שְׁבוּרוֹת.

פזנטה (מפעם אטי, כבד)

אֵינִי כְצִפּוֹר פְּצוּעָה.
רוֹצֵה אֵינִי לְעוֹף וְאֵינִי יְכוּל,
אֲךֵן אֶת דְּרָכֵי אֵינִי רוֹאֶה בְּבִרְרוֹ:
דְּרָךְ בּוֹרוֹת, מֵעַל לְהָרִים, בֵּינֵנוֹת עֵנִינִים,
כְצִפּוֹר כְּסוּפֵת נוֹצוֹת אֶעוֹף.

עברית: בני הנדל

תודה לאווה לוטקביץ'

SZŁA ŚMIERĆ OD MOGIŁY DO MOGIŁY

Tekst: Abraham Cytryn (1926-1944)

Sopran

Tempo di marcia funebre

Szła śmierć od mogiły do mogiły.
Nocą, zawieją w otchłanny mrok.
Liście bredziły, szeleściły, Bezdzwięczny był jej krok.
Cmentarną ziemię otuliło milczenie,
Milczenie wieków głuche bez dna.
Na grobach kładą się drzew cienie,
Wicher listkami gra.

Andante

Smutny ze mnie pielgrzym, obchodzę okrąg świata,
Cmentarz ziemski zalewam gorzko łzami...
Smutny ze mnie pielgrzym, cmentarz obchodzę.
Słońce mogiły zabarwia rumieńcem,
A ja wspólnie z nim chodzę
I zdobię groby świeżym wieńcem. Odejdź!
Nie oplataj mnie, śmierci! Pragnę żyć!
Ciało me zmarło, lecz duch płonie
Nie chcę. Nie chcę tak młodo zginąć!
Pragnę żyć, choć pokłamanie mam skrzydła.

Pesante

Jestem jak raniony ptak.
Chcę wzlecieć, nie mogę,
Ale przecież wyraźnie widzę mą drogę:
Przez doły, przez góry, przez chmury,
Jak ptak srebrnopióry Wzlecę.

שָׁכְבוּ לְאֶרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן
הַטֵּקֶסֶט: סֵפֶר אֵיכָה ("קִינָה יִרְמִיָּהוּ")
ב' כ"א, ג': נ"ג-נ"ה, ג': ס"ד-ס"ו

הַקְרִיין, הַמְקַהֵלָה
גְּרָאוּהָ (מִכְעֵם אֲטִי וְקוֹדֵר)
שָׁכְבוּ לְאֶרֶץ חוּצוֹת נַעַר וְזָקֵן;
בְּתוֹלְתֵי וּבְחֹרֵי נִפְלוּ בְּחָרֵב.
הָרַגְתָּ בַּיּוֹם אֶפְרָי;
טִבַּחְתָּ, לֹא חִמַּלְתָּ.

צָמְתוּ בְּבוֹר חַיִּי,
יָדוּ אֲבֹן בִּי,
צָפוּ מַיִם עַל רֹאשִׁי,
אֲמַרְתִּי נִגְרַרְתִּי!
קָרָאתִי שְׁמֹךְ, יְהוָה,
מִבוֹר תְּחַתִּיּוֹת.
רְאִיתָה יְהוָה עֹשֶׂתִי,
שִׁפְטָה מִשְׁפָּטִי.

תְּשִׁיב לָהֶם גְּמוּלַת יְהוָה,
כְּמַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם.
תֵּתַן לָהֶם מְגִנַת לֵב,
תִּאֲלָתֵךְ לָהֶם.
תִּרְדֹּף בְּאֶף וּתְשַׁמְדֵם,
מִתַּחַת שָׁמַיִ יְהוָה.

אֲנֵא אֵל תִּזְנִיחֵנוּ נֹצֵחַ
לְמַעַן שְׁמֹךְ הַגְּדוֹל
הַטֵּקֶסֶט: הַשְּׁלֵמָה לְסֵפֶר דְּנִיָּאל הַמְקַרְאִי
מִתּוֹךְ סֵפֶר חִיצוּנֵי לְתַנ"ךְ

הַמְקַהֵלָה בְּשִׁירַת אֶיֶקְפֵּלָה
מוֹלְטוּ טְרַנְקוּוִילוּ (בְּשִׁלוּהוּ רַב)
אֲנֵא אֵל תִּזְנִיחֵנוּ נֹצֵחַ
לְמַעַן שְׁמֹךְ הַגְּדוֹל
וְאֵל תִּכְרַב בְּרִיתְךָ אִתָּנוּ.
אֵל תִּסְרֵי רַחֲמֶיךָ מִמֶּנּוּ...
וְעֵתָה דִּלוּנוּ מִכָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ
וּנְמַאֲסֵנוּ מִכָּל מְשַׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה...

LEŻY NA ZIEMI PO ULICACH DZIECIĘ, I STARZEC
Tekst: Lamentacje Jeremiasza
2:21, 3:53-55, 3:59, 3:64-66

Narrator, chór
Grave
Leży na ziemi po ulicach dziecię, i starzec;
panny moje i młodzieńcy moi poległi od miecza;
pobiłeś ich w dzień zapalczowości twojej,
pomordowałeś ich, a nie sfolgowaleś.

Wrzucili do doku żywot moj,
A przywalili mię kamieniem.
Wezbrały wody nad głową moją,
I rzekłem: Juźci po mnie!
Wzywam imienia twego, o Panie!
Z doku bardzo głębokiego.
Widzisz, o Panie! bezprawie, które mi się dzieje,
osądźże sprawę moją...

Oddajże im nagrodę, Panie!
Według sprawy rąk ich;
Dajże im zatwardziałe serce,
I przekleństwo swe na nich;
Goń ich w zapalczowości, a zgładź ich,
aby nie byli pod niebem twojem, o Panie!

PROSIMY CIĘ,
ABYŚ NAS NA WIEKI NIE WYDAWAŁ
Tekst: Księga Daniela
3:34-35, 3:37

Chór a cappella
Molto tranquillo
Prosimy cię, abys nas na wieki nie wydawał
dla imienia twego
i nie rozrywał przymierza twego,
i nie oddalaj od nas miłosierdzia twego...
Bo nas ubyto Panie,
Więcej nizli wszystkich narodow...

קדיש יתום

החזן, המקהלה
בלי מִפְעֵם מוגדר
יתגדל ויתקדש שְׁמֵהּ רַבָּא.
אָמֵן.

בְּעֵלְמָא דִּי בְרָא כְרַעוּתָהּ, וְיִמְלִיךְ מַלְכוּתָהּ,
בְּחַיִּיכוֹן וּבְיוֹמֵיכוֹן
וּבְחַיֵּי דְכָל־בֵּית־יִשְׂרָאֵל,
בְּעֵגְלָא וּבְזִמְן קָרִיב,
וְאָמְרוּ אָמֵן.
אָמֵן.

יְהֵא שְׁמֵהּ רַבָּא
מְבָרַךְ לְעָלְמַי וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא.
יְתְבָרַךְ וְיִשְׁתַּבַּח וְיִתְפָּאֵר וְיִתְרַמֵּם
וְיִתְנַשֵּׂא וְיִתְהַדָּר וְיִתְעַלֶּה וְיִתְהַלַּל
שְׁמֵהּ דְקֻדְשָׁא בְרִיךְ־הוּא. בְּרִיךְ־הוּא.
לְעֵלָא מִן־כָּל־בִּרְכָתָא וְשִׁירָתָא,
תְּשׁוּבַחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְאִמְרִין בְּעֵלְמָא,
וְאָמְרוּ אָמֵן.
אָמֵן.

יְהֵא שְׁלֵמָא רַבָּא מִן־שְׂמַיָּא,
וְחַיִּים עָלֵינוּ וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל,
וְאָמְרוּ אָמֵן.
אָמֵן.

עֲשֵׂה שְׁלוֹם בְּמִרְוּמַי,
הוּא יַעֲשֵׂה שְׁלוֹם עָלֵינוּ
וְעַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל,
וְאָמְרוּ אָמֵן.
אָמֵן.

JITGADAL WEJITKADASZ SZMEH RABA

Kantor, chór
Senza misura
Jitgadal wejtkadasz szmeh raba.
Amen.

Be'alema di wera chir'uteh, wejamlich malchuteh,
Bechajeichon uwjomeichon
Uw-chajei dechol Beit Jisrael,
Ba'agala uwizman kariw,
Weimru: Amen.
Amen.

Jehe szemeh raba
Mewarach le'alam ul-almei almaja.
Jitbarach wejjsztbach wejitpa'ar wejtitromam
Wejijnase, wejithadar wejijt'ale wejithalal
Szemeh deKudesza Berich-Hu. Berich-Hu.
Le'ela min kol birchata weszirata,
Tuszbechata wenechemata da'amiran be'alema.
Weimru: Amen.
Amen.

Jehe szelama raba min szemajja,
Wechajim aleinu we'al kol Jisrael.
We'imru: Amen.
Amen.

Ose szalom bimromaw,
Hu ja'ase szalom aleinu,
We'al kol Jisrael,
We'imru: Amen.
Amen.

Krzysztof Penderecki about Kaddish in 2010: "Writing Kaddish was a great challenge for me, because such pieces are not written often, and probably not at all in our Polish culture. My friend, the great opera singer, Boris Carmeli, a Jew, always tried to persuade me to write a Kaddish, but I didn't know then if I would be able to do it. He used to sing to me versions of the Kaddish that he knew from his grandfather, and on what I heard from him, I leaned in creating my Kaddish. I also read various materials, was fascinated by the poetry and prose written in Polish in the Łódź Ghetto by a teenage Jew, Abramek Cytryn, so I used them in my Kaddish."

קרול שימנובסקי

Słopiewnie (מילות שיר)

חמישה שירים מאת יוליאן טובים

כ-10 דקות

על הבעתיות אסתטית רגשית, חושית. שימנובסקי מצדו נטל את שיריו של טובים בזכות האוונגרדיות שלהם והלבישם באידיום מוזיקלי מהפכני. הקורא את "תרגומיהם" של חמשת השירים בתוכנייה זו חייב להבין שהגרסאות העבריות, כמו "התרגומים" שנעזרנו בהם - הצרפתי, הגרמני והאנגלי, מניבים בעיקר מצלול, שהוא הד ובבואה למקור הפולני.

שימנובסקי הלחין את חמשת השירים של טובים בקיץ 1921 והקדישם לאחותו, הסופרן סטניסלבה קורנין־שימנובסקה, והיא אף ביצעה אותם ראשונה. היצירה היא נקודת תפנית לשימנובסקי - תחילת העידן הפולקלורי־לאומי ביצירתו. בחקר הפולקלור שלו נמשך במיוחד למוזיקה העממית של פוֹדֶהֶלָה, הרמות ההרריות של דרום פולין. הוא היה מוקסם מפשטותה ומחינויותה של המוזיקה של פודהלה

תרגום נאות לשמה של היצירה Słopiewnie עשוי להיות משהו כגון "פֶּתְפוּתִי/ פֶּטְפוּטִי פִּיטֵט". המילה הפולנית Słopiewnie היא הֶלְחָם שמרחפים בו שלושה ענני משמעות: słowo=מילה, pieśń=שיר, pierś=פייטן. השם "מילות שיר" נועז פחות, אך הוא מובן מיד - דבר חשוב לתוכניית קונצרט.

יש להבין שהיצירה Słopiewnie היא ניסוי בשני מישורים. מצד יוליאן טובים זהו ניסוי לשוני־פואטי. בהיותו משורר פולני חדשן שהושפע מן הפוטוריזם הרוסי, ניסה לברוא שפה תת־מודעת, נסמכת פחות על סמיוטיקה והיגיון דקדוקי ויותר

ומביטויה הלירי. מעניין, הוא חש שקיים מתאם בין האלמנטים הפולקלוריים־מוזיקליים האלה לבין חדשנות טבעית המילים של טובים, אולי כיוון שגם היא ניזונה מן היסוד הלשוני ההיולי. כמו ברטוק ההונגרי, שימנובסקי נמנע מלצטט אלמנטים פולקלוריים בשלמותם. כל שעשה הוא העלאת הלכי רוח עממיים באמצעים חסכוניים: גיוס פראזות מלודיות פשוטות וסולמות מודאליים ושימוש מושכל וקפדני בכלים המלווים. כלי הנשיפה, ובמיוחד החליל, מככבים ברוב השירים.

השיר **מלמולי דובדבן** מענג בעידונו הסגפני. מנוגד לו השיר **מילים ירוקות**, המתגבר לידי סערה ומסתיים בקריאה העממית האנרגטית "הי!". השיר השלישי, **פרנציסקוס הקדוש**, ענוג כראשון, וגם בו דיאלוגים בין החליל לסופרן; **בשיר אדום**, יש הדהוד למחולות רמות ההרים של פּוֹדְהֶלָה, וגם כאן הסיום "הי!"; השיר המסיים, **ונדה**, כשירים שנכתבו על טביעתה של אופליה השייקספירית, מחקה קולות נשים מקוננות. צלילים משוכים ונוגים, שהתזמורת עוטפת באוניסונו אמפאתי.

יוליאן טובים (1894-1953), מגדולי הסופרים והמשוררים הפולנים במאה ה-20, ידוע בעיקר בזכות תרומתו לשירה הפולנית המודרנית ולשירת הילדים בין שתי מלחמות העולם. נטייתו לתאר "אנשים ברחוב" על דיבורם האותנטי, הקנתה לו לעתים את התואר "וולגריסט". תחילת דרכו מֵלָאָה אופטימיות, אך כבר בשנות העשרים אפפה את יצירותיו נימה פסימית. בשנות השלושים יצא בביקורת נגד הממשלה הפולנית (ביצירתו "הנשף באופרה") וכן כתב יצירות שמהן נשמעה ביקורת נגד גרמניה הנאצית. בשל יהדותו היגר בפרוץ המלחמה לרומניה, משם לצרפת, לברזיל ולבסוף לארצות הברית. לאחר המלחמה שב לפולין הקומוניסטית ונרדף שוב בשל השקפותיו ומוצאו.

קרול שימנובסקי נולד למשפחת אצולה פולנית בכפר קטן בפלך קייב של האימפריה הרוסית. אחיו הפסנתרן ואחותו הסופרן הניעוהו אל עבר המוזיקה. הוא למד אצל אביו ואצל גוסטב ניהאוס באליזבטגראד ואז בקונסרבטוריון הוורשאי, שאותו ינהל לימים. קידום מוזיקלי תחת הכיבוש הרוסי היה מוגבל מאוד, ולכן הירבה לנסוע ברחבי אירופה, בצפון אפריקה ובארצות הברית. בנוסף להשפעות האסתטיות־מוזיקליות של מסעות אלה, היו מקורות השפעתו יצירות וגנר, רגר, שנברג, סקריאבין, דביסי וראוול. גם מוזיקת העם הפולנית הייתה לו מקור השראה חשוב. בדומה לשופן, כתב מספר רב של מזורקות לפסנתר. שימנובסקי היה מהמקוריים במלחיני המאה ה-20 באירופה.

מילות שיר (יוליאן טובים)
אופ' 46b

Słowieńnie (Julian Tuwim)
Op. 46b

1. מלמולי דבדבן

בְּהֶקֶחַ חֶרֶשׁ שְׁמֵשׁ־כִּיז בּוֹרֶקֶת,
וּבְצִהֵב דָּבֵשׁ כְּתַמִּי לֶבֶן טְבוּלִים,
בְּצִמְרוֹת כִּבְנוֹרוֹת זֹרְמוֹת דְּבוּרִים,
וְהַעֲלִים מִמְּלָמְלִים מְלִים.
יֶרֶחַ בֵּינוֹת הָעֵבִים מְקָרִים,
צָלִים בְּאֶפֶל צִמְרוֹת חוֹלְמִים,
וּבִין עֵצִים, עֵצֵי דְבַדְבָן,
זְמִיר בְּמִתְקַ מְזַמֵּר צְלִילִים.

2. מילים ירוקות

הוֹי, שָׁם, בְּיַעַר הָעֵבוֹת,
עֵרְבוֹת בּוֹכִיּוֹת דְּאֻבּוֹת.
מִיָּמִין הַיַּעַר, מִשְׁמָאל הָאָחוּ,
שְׂרוֹת שְׁבוּלִים זְקוּפוֹת לֹא שָׁחוּ.
בְּאָחוּ הַיָּמִים שׁוֹטְפִים, מְדַלְגִים,
שָׂרִים יוֹבְלִים, זְרָמִים וּפְלָגִים.
מִיָּמִין הַיַּעַר, תְּמִיר בּוֹ כֵּל עֵץ,
מִשְׁמָאל כִּר הָעֵשֶׂב מוֹרִיק וּמְנַצֵּץ.
הַחֶרֶשׁ לוֹחֵשׁ, הַכָּר מְהַדְּד,
סוֹסוּנִים מְרַקְדִים בּוֹ בְּצַעַד רוֹקֵד. הֵי

3. פרנציסקוס הקדוש

בְּנוֹת־כִּנְיָ וּתְפִרְחֵת מִתְהוֹלְלוֹת,
שְׂרוֹת הַ"לְלוּהוּ" הַחֲבֻצְלוֹת,
שָׂרְפִים מְבֹשְׂרִים בְּאֶלְף קוֹלוֹת:
נְהַלְלוּ! נְקַדְשׁוּ! נְעַלְהוּ לוֹ עוֹלוֹת!
הוֹי שֹׁגֵב וְקֹלֵס, תוֹדֶה נְדִיבָה,
יִשׁוּעַ מְתוֹק, יוֹנֵת אֲהָבָה!

1. SŁOWISIEŃ

W białodrzewiu jaśnie dźni słoneczno,
miodzie złoci białopałem żyśnie,
drzewia pełni pszczelą I pasieczną,
a przez liście krasnie pęk słowisnie.
A gdy sierpiec na niebłoczcu łyście,
w cieniem ciemnie jeno niezaśpiwy:
w białodrzewiu ćwirnie I sreblisście
słodzik słowi słowisienkie ciewy.

2. ZIELONE SŁOWA

A gdzie pod lasem podlasina,
tam gęsta wiklina-szeleścina.
Na prawo bór, na lewo trawy,
oj da I te szerokie, śpiewane morawy.
Łści woda, uści woda na murawie,
szumni-strumni dunajewo po niekławie.
Na prawo bór czarnolasc dąbrowiany.
Na lewo ziel jasnoziel łści wodziany.
A po szepcinie wiją, a na murawie dzwionie,
a I tam rzą wesoko te morawiańskie konie. Hej!

3. ŚW. FRANCISZEK

Ptakowie kwiatowie łanie weseli
alleluja, lelija ewangieli.
Ewangieli angieli światu wokali:
Niewiemo! Chwalemo! Płakali.
Niebianie polanie słodkiej światłosci
Jezusie gołąbku miłości!

4. שיר אדום

אַחֲזוּת, גוֹנֵן
שְׁנֵי וְאַרְגָּמֹן,
בֶּן מֶרֶב הַגֵּן
תוֹת וְדוֹבְדָן!

פְּרוֹת אֲדָמִים
פְּנוֹת נְסִתְרוֹת,
עֲלָמוֹת נָא גֹרֹו,
שֵׁם בְּיַעֲרוֹת!

יֵשׁ מְכַשְׁפוֹת בָּם,
אֲדָמָה עֵינֵן,
גַּם מוֹרִיד הַשְּׁחָר
גַּח הָאֲרָגְמֹן! הֵי!

5. ונדה

וְנִדָּה, נִמְכַּת וְיִסְטוּלָה.
אוֹרוֹ שֶׁל הַסֵּהר מִזֶּהָב,
וְבִין צְלִילִים אֶפְלִים
מֵאִירוֹת חוֹרָן קֶרְנֵי.
מִזְמֶרֶת תְּהוֹם כְּחֶלֶה
וְנִדָּה מְלֶכֶת וְיִסְטוּלָה
סֶרְקָה שְׁעָרָה, צְמוֹת צֶהָב
בְּתוֹךְ הַמְּצוּלָה הַצְּלוּלָה.

עברית: בני הנדל
תודה לאווה לוטקביץ

4. KALINOWE DWORY

Kalinowe dwory,
jarzeń na jawory,
jarzębiec surowy,
czerwoń do zawory!

Czerwoń jagodulu,
ładzie do dziewanny,
Borem nie da rady,
Jaworowe panny!

Dziwierz tędy łązi,
łyśnie na spiekory:
ej, kraśnie zagorzewią
kalinowe dwory! Hej!

5. WANDA

Woda wanda wiślana.
głaż głębica srebliwa,
po ciemnurużu pazurem
wodzi jaskro księżawiec.
sino płynie dno śpiewa,
woda wanda ruślana,
czesze włosy świetłodzie,
topiel dziewny kniaziewny.

אלגרו אפטואוזו / אינטרמצו: אנדנטינו גרציוזו / אלגרו ויואצ'ה

חברט שומאן, מענקי הרומנטיקה, החל לנגן בפסנתר בגיל שבע ועשה צעדים ראשונים בקומפוזיציה בגיל 12. ב-1828, השנה שבה נרשם ללימודי משפטים בלייפציג, נדמנו לו שתי כגישות מכריעות: עם היינריך היינה, שרבים משיריו ילחין, ועם הפסנתרן פרידריך ויק, שיהפוך למורו ולחמיו. ויק העריך כי שומאן עשוי להפוך לגדול פסנתרני אירופה והזמינו לגור בביתו, אך כשהתאהב התלמיד בקלרה, בתו, התנגד הָר ויק לנישואיהם בחירוף נפש.

חזונו של ויק עשה את שלו: בשלב כלשהו נטש שומאן את לימודי המשפטים והתמקד בנגינה. לרוע המזל, בהגיעו לגיל 20, התפתה להאריך את אצבעותיו באמצעות מכשיר "חדשני". המתיחה הדרקונית הסבה נזק בלתי הפיך לאחת מאצבעותיו, ושומאן נאלץ לוותר על קריירת מבצע. מאז דבק בהלחנה. הוא חיבר לידר ויצירות לפסנתר, אופרה, ארבע סימפוניות, קונצ'רטי, מוזיקה קאמרית ומקהלתית, אורטוריות ומוזיקה לבמה.

חרף התנגדות אביה, נישאה קלרה לשומאן והייתה למבצעת חשובה של יצירותיו. יחד גם הביאו לעולם שמונה ילדים. בשל סיבות גנטיות, ואולי גם עקב מחלת העגבת, פקדו את שומאן דיכאונות וניסיונות התאבדות, והוא מת בן 46 במוסד לחולי נפש.

הקונצ'רטו לפסנתר - למרבה הפלא היחיד שיצר - הוא מפניני הכתר של המוזיקה הרומנטית הגרמנית. הנה סיפור לידתו: ב-1841 הלחין שומאן פנטזיה. משלא הצליח למכרה למו"לים, הרחיבה - בעידודה הנמרץ של קלרה - לקונצ'רטו תלת-פרקי. הבכורה

הייתה בדרזדן בדצמבר 1845, כשקלרה הסולנית. פחות מחודש לאחר מכן, בינואר 1846 נוגן הקונצ'רטו בגוונדהאוס של לייפציג בניצוחו של מאסטר פליקס מנדלסון. ברתולדי, ומאז הוא מבוצע ומוקלט תדיר.

הפרק הראשון הוא היברידי בין צורת סונטה לנושא עם וריאציות והוא משמש בית לשני "טיפוסים" הכוכים, המסמלים אולי את הקטבים בטבעו של המלחין: טיפוס מוחצן וטיפוס חולמני. בכתיבתו כינה שומאן את הראשון "פְּלוֹרְסְטֵן" ואת השני "אָאָזְבֵּיס".

מניפסט "פְּלוֹרְסְטֵן" כותח: מכת מחץ אדירה של כלי הקשת והטימפני, ואחריה מתקפה משתכלת של הפסנתר. אז האבוב מציג את הנושא ה"אָאָזְבֵּיס". תוויו הראשונים הם דוֹסִי־לה־לה ובסימון גרמני C-H-A-A, רמז לאיות האיטלקי של השם CLARA. לאחר הצגתו המנושפת, הנושא נמסר לסולן. והנה מתגלע מאבק: הסולן מנגן את נושא אאוזביוס וכלי הקשת מתחילים לבטא רעיון "פלורסטני", עד לחזרתו של הנושא החולמני. הפיתוח מתחיל ככינה דרמטית, אך שוב אקורדים נמרים קוטעים את שלוותו. עם התקדמות דרמטית נוספת ומודולציה ללה מינור, מגיע המַחְזָר (רקפיטולציה), המצטט כמעט במדויק את המיָצָג התחילי. קדנצה מונומנטלית באה אחריה - בלא ספק שיא הפרק.

הפרק השני עשוי אי־בֵּא. קטע א' הוא מנגינה קטנה ועדינה בפסנתר ובכלי הקשת. בקטע ב' הצ'לו ואחרים מציגים נושא לירי. לאחר חזרת קטע א', הפרק נחתם בהצצות קטנות אל נושא CLARA מן הפרק הראשון. או אז, בלי שהות, נפתח **הפרק השלישי** בריצת אמוק מעלה של כלי הקשת, בעוד הפסנתר מפליג על נושא בלה מז'ור. גם פרק זה היברידי - בין צורת הסונטה לרונדו משולש־משקל. קודה דרמטית, שבסופה, גלגול טימפני אימתני ואקורדים רבי־עוצמה, מסמנת את הסיום הרומנטי.

SANCTITY

Avner Biron conductor

Garrick Ohlsson piano (USA)

Iwona Hossa soprano (Poland)

Shai Abramson tenor, cantor

Sławomir Holland narrator (Poland)

Male singers from the Philharmonic Choir, Krakow (Poland)

Luigi Cherubini (1760-1842)

Dies Irae and Agnus Dei from Requiem no. 2 in D minor for male choir and orchestra

Krzysztof Penderecki (1933-2020)

"Kaddish" for soprano, cantor, narrator, male choir, and orchestra
(Israel Premiere)

Intermission

Karol Szymanowski (1882-1937)

"Śłopiewnie" (Verse Words) - Five poems by Julian Tuwim, op. 46b
(Israel Premiere)

Robert Schumann (1810-1856)

Piano Concerto in A minor, op. 54

Allegro affettuoso

Intermezzo: Andantino grazioso

Allegro vivace

The Opera House, The Performing Arts Center, Tel Aviv

Saturday, 5.11.2022 at 20:00

Accompanying event of the Bridges Festival and the Ludwig Van Beethoven Association (Poland)

Co-financed by the Ministry of Culture and National Heritage

ROBYG

**INSTYTUCJA KULTURY
WOJEWÓDZTWA
MAŁOPOLSKIEGO**

THE ISRAEL CAMERATA JERUSALAM / MUSIC DIRECTOR: AVNER BIRON

MUSICIANS

1st Violin Natasha Sher* Matan Dagan* Carmela Leiman*** Petr Bobrovski Polina Groshikova Salko Lekić Michael Pavia Roman Yusupov	Viola Shuli Waterman** Boris Rimmer Eduard Shubaev Marta Sikora Gesare Zanfini° Cello Marina Katz** Zvi Orlianski** Alexander Sinelnikov*** Esther Valladares	Flute Esti Rofé** Avishay Srugo° Oboe Muki Zohar** Ori Meiraz Clarinet Shira Eliassaf** Tomer Ornan° Bassoon Mauricio Paez** Yolotzin Cruz Cedillo	French Horn Alon Reuven** Michael Alttshuler Gal Raviv° Ruth Varon° Trumpet Raz Arad° Dan Varon° Avishay Ben Hur° Trombone Or Rochman° Denis Vull° Erik Vull° Tuba Dudu Buch°	Percussion Karen Phenpimon-Zehavi** Oded Geizhals° Yoav Lifshitz° Eldad Shiloah° Piano Tomer Westman° Harp Gittit Boasson° *Concertmaster **Principal player ***Assistant principal °Guest
2nd Violin Galina Korinets** Eduard Reznik** Hadas Fabrikant*** Michael Kontsevich Omri Tzach Smadar Schidlowsky Keren Shoshani	Bass Dmitri Rozenzweig** Kai Jack			

BOARD OF DIRECTORS AND MEMBERS OF THE ASSOCIATION

Ruth Arnon, Honorary President

Yair Green, Adv.*, Chairman | Jacob Aizner*, Prof. Ruth Arnon*, Avner Azulay, Talma Barabash-Knoller, CPA, Prof. Avi Ben Basat, Prof. Shlomo Biderman, Dr. Yoram Blachar*, Dr. Shmuel Cabilly*, Ruth Cheshin*, Ilan de Vries*, Prof. Menachem Fisch, Prof. Benny Geiger*, Efrat Weiman Gershony*, Prof. Moshe Hadani*, Prof. Uri Karshon, Raanan Kop, CPA*, Moshe Michles*, Prof. Dafna Schwartz*, Dov Shafir, Baruch Shalev, Dr. Lea Shamir-Shinan, Yehuda Zisapel, Gershon Zohar *Member of the board

ADMINISTRATION

General Director Yoram Youngerman **Administrative Manager** Michael Kontsevich
Producer Sarah Taylor David **Music Content Coordinator** Dr. Ron Merhavi
Marketing & Advertising Manager Nadia Raz Shacham **Sales Manager** Dagan Feder
Office Manager Alon Snir **Stage Managers** Ori Nachum, Valery Aksyonov
Recording Engineer Eitan Shamai **Accountant** Sarit Yitshaki **Legal Advisor** Adv. Ami Folman

Box Office: *3926 / 1-700-55-2000 / Sunday-Thursday 09:00-17:00

Office: 26 King David Street, Jerusalem / Tel: +972-2-5020503 / Fax: +972-2-5020504
Internet: www.jcamerata.com / Email: info@jcamerata.com

Program notes Benny Hendel **Graphic Design** Hagit Maimon

 **THE ISRAEL
CAMERATA
JERUSALEM**
MUSIC DIRECTOR: AVNER BIRON
2022/2023

Passion for Music

SEASON 39 | THE INSTRUVOCAL SERIES

SANCTITY